

поєднання функцій одного об'єкта (поховання – релігійна святиня – культурна пам'ятка). Чітке дотримання цих критеріїв дозволяє уникати помилок при кваліфікації, забезпечити реальну диференціацію відповідальності й посилити кримінально-правову охорону як місць поховання, так і релігійних об'єктів та об'єктів культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405>

2. Березніков О. В. Кримінально-правова характеристика наруги над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого : дис. докт. філософії : 081 «Право» / Херсонський державний університет. – Івано-Франківськ, 2025. 258 с.

3. Репецький С. П. Суспільна моральність як об'єкт кримінально-правової охорони : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2010. 259 с.

Джу́жа Олександр Миколайович,

головний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Тичина Дмитро Михайлович,

провідний співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ВІКТИМОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ЖЕРТВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЯК СКЛАДОВА КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Починаючи з 2014 року, Україна опинилася перед масштабними викликами у сфері національної безпеки. Окрім традиційних криміногенних загроз, ситуацію суттєво ускладнили широкомасштабні воєнні дії та диверсійно-підривна діяльність, які спричинили масове внутрішнє переміщення населення. Додатковими дестабілізуючими чинниками виступили економічна нестабільність, зростання безробіття, поширення корупції, поглиблення соціальної нерівності. Окрему стурбованість викликає зниження уваги органів публічного управління до проблем сім'ї та молоді, що загострює соціальні ризики й ускладнює формування ефективної державної політики в умовах затяжної кризи. За таких умов, спостерігаються небезпечні тенденції, що призвели до посилення проявів домашнього насильства, яке стало загальнодержавною проблемою в умовах воєнного стану.

Недарма вчені-кримінологи наголошують на організації віктимологічного моніторингу злочинності у сімейно-побутовій сфері,

що потребує поглибленого аналізу з урахуванням не тільки кримінологічної ситуації, але й вивчення факторів, що сприяють такому явищу [1–3].

Зародившись у надрах фізико-математичних та інших техніко-і природничо-зумовлених прикладних наук і наукових напрямків, моніторинг (від англ. «monitoring», у перекладі – відслідковування, на базі латинського «monitor» – той, що нагадує, запобігає) сформувався саме як системна діяльність щодо безперервного збирання (накопичення, акумулювання) інформації про поточний стан об'єкту управління, її аналіз та використання в прогнозуванні для запобігання кризових ситуацій [1, с. 14].

Вчені досить давно застосовують систему моніторингу злочинності, накопичуючи досвід прогнозування вчинення окремих видів злочинів, і стану злочинності в цілому. Віктимологічний моніторинг – спеціально організоване систематичне спостереження за станом віктимізації суспільства і соціальних груп, рівнем віктимності, віктимологічним запобіганням з метою їх оцінки, підвищення ефективності соціально-правового контролю злочинності та віктимологічного прогнозування кримінологічної ситуації [4].

Зміст планування системи віктимологічного моніторингу полягає у створенні функціональної моделі чи у плануванні усього технологічного процесу отримання віктимологічної інформації [5]. Оскільки усі етапи отримання віктимологічної інформації тісно пов'язані між собою, недостатня увага щодо розробки якого-небудь етапу неминуче призведе до різкого зниження достовірності (цінності) усієї отримуваної інформації. На підставі аналізу практики діяльності Національної поліції, варто наголосити, що якісна побудова національної системи віктимологічного моніторингу повинна включати такі етапи, зокрема:

1) постановка завдань віктимологічного моніторингу кримінологічної ситуації у сімейно-побутовій сфері і вимог до віктимологічної інформації. Для окреслення вимог до віктимологічної інформації необхідна велика деталізація поставлених завдань. Важливу роль при цьому відіграє формулювання чіткого уявлення про віктимологічні показники та детермінанти домашнього насильства, про способи кримінологічної оцінки. На першому етапі повинні бути обрані основні методи обробки віктимологічних показників (абстрагування, узагальнення, формалізація, аналіз і синтез, індукція і дедукція, історичний і логічний, структурно-функціональний аналіз та інші), оскільки від них значною мірою залежать частота і терміни віктимологічних спостережень, а також вимоги до повноти отримуваних віктимологічних відомостей;

2) створення структури віктимологічного спостереження та визначення принципів її здійснення. Це основний і найбільш складний етап, під час якого з урахуванням поставлених завдань та наявного досвіду функціонування системи віктимологічного моніторингу

визначаються основні суб'єкти віктимологічних спостережень, у тому числі центральні і регіональні; вирішується питання про доцільність і масштаби використання системи віктимологічного моніторингу кримінологічної ситуації;

3) побудова мережі віктимологічного моніторингу з використанням віктимологічної служби. Такий етап передбачає реалізацію на основі запропонованої структури віктимологічного моніторингу принципів віктимологічного спостереження з урахуванням специфіки регіональних аспектів кримінологічної ситуації. Деталізується співвідношення кримінологічного та віктимологічного спостережень, визначається територія найбільш інтенсивних віктимологічних спостережень, помічається періодичність таких спостережень кримінологічної ситуації. Складаються конкретні віктимологічні програми регіональних спостережень, що регламентують перелік віктимологічних показників, частоту та терміни спостереження;

4) розробка системи отримання віктимологічних даних та надання інформації працівникам правоохоронних органів й громадськості. На цьому етапі визначаються особливості ієрархічної структури отримання і збору віктимологічної інформації; планується розробка віктимологічних банків даних; визначаються умови надання віктимологічних інформаційних послуг, які виконуються з їхньою допомогою; контроль точності й достовірності отримання віктимологічних показників на всіх етапах віктимологічного моніторингу сучасної кримінологічної ситуації;

5) оцінка отриманої віктимологічної інформації та прийняття рішення щодо розробки та запровадження заходів віктимологічного запобігання. На завершальному етапі надається детальна віктимологічна характеристика кримінологічної ситуації щодо домашнього насильства, яка подається у медіа у вигляді доповідей, звітів, оглядів. Після створення системи віктимологічного моніторингу та початку її функціонування з'являється необхідність перевірити, чи відповідає отримана віктимологічна інформація кримінологічної ситуації початковим вимогам до неї, чи можливо на її основі ефективно реалізовувати заходи віктимологічного запобігання домашньому насильству. Для цього необхідно налагодити взаємодію правоохоронних органів з громадськими організаціями, які надають допомогу жертвам.

Якщо отримана віктимологічна інформація не перевищує встановлених вимог, які ставляться державними чи регіональними програмами, то систему віктимологічного моніторингу можливо залишити без змін. Якщо ж ці вимоги не виконуються, а також при появі нових задач, система віктимологічного моніторингу потребує перегляду.

Однак, якщо віктимологічні прогнози свідчать, що віктимність у майбутньому зростатиме, то видається за необхідне організувати її утримання на початковому рівні розвитку віктимогенних процесів [4; 5].

У зв'язку з цим, уявляється за необхідне створення «ситуаційних віктимологічних центрів» на базі Національної поліції України. Завдання таких центрів – узагальнення зібраної віктимологічної інформації та її аналіз, накопичення заходів віктимологічного прогнозування й побудова можливих віктимологічних моделей розвитку загалом злочинності та її запобігання. Головна їх функція – динамічне моделювання, яке дозволить прогнозувати можливі віктимологічні наслідки різних варіантів розвитку окремих видів злочинів та злочинності загалом. Віктимологічний аналіз та прогноз, які можуть бути надані ситуаційним віктимологічним центром, допоможуть правоохоронним органам всебічно володіти складною кримінологічною ситуацією, створити умови щодо майбутнього ефективнішого віктимологічного запобігання злочинам та забезпечення національної безпеки країни.

Специфічним методом віктимологічного моделювання є сценарний прогноз – своєрідний метод опису логічно послідовного процесу, події, виходячи з ситуації яка склалася. Ефективність та надійність віктимологічних прогнозів визначаються багатьма чинниками, до яких відносяться: вибір основних віктимологічних детермінантів, визначення їх ролі та значимості у соціумі; виявлення головних тенденцій досліджуваних віктимологічних явищ та процесів; екстраполяція отриманих закономірностей на майбутнє; складання комплексного багаторівневого віктимологічного прогнозу як в цілому щодо віктимності, так і за окремими її видами; глибина та об'єктивність віктимологічного аналізу початкової інформації.

Отже, зауважимо, що нами запропоновано систему віктимологічного моніторингу жертв домашнього насильства, спрямовану як на зменшення впливу негативних соціальних чинників віктимізації, так і активізацію механізмів захисту потенційних жертв кримінальних правопорушень (зменшення рівня віктимності) за напрямками постановки завдань, збирання та оцінки віктимологічної інформації; віктимологічного спостереження і супроводження; прийняття рішень щодо практичного впровадження заходів віктимологічного характеру.

Список використаних джерел

1. Блажівський Є. М. Моніторинг протидії злочинності в Україні : монографія. Харків : Золота миля, 2013. 370 с.
2. Кулик О. Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 288 с.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3-х кн. Київ : Ін Юре, 2008. Кн. 3 : Практична кримінологія. 320 с.
4. Корнякова Т. В., Соколенко О. Л., Юзіков Г. С. Віктимологічне моделювання у системі заходів кримінологічної безпеки суспільства: монографія. Дніпропетровськ : ЛІРА, 2016. 220 с.
5. Віктимологія: навч. посіб. / за ред. В. В. Голіни і Б. М. Головкина. Харків: Право, 2017. 308 с.